

Джерела та література

1. Клименко В. Ф., Цимбал В. І. Древности родного края историко-краеведческий очерк. Донецк, 1991. 39 с.
2. Марченко С. Земля Агробази – это наш Бабий яр. *Приазовський робочий*. 2011.04.03.
3. Роль козацтва в історії Донецького регіону. Донецьк: Каштан, 2006. 224 с.
4. Саєнко Р. Казаки в Приазовье. *Літературна газета*. 1993.
5. Сарра Глейх. Это было в Мариуполе (Дневник Сарры Глейх). Буклет, 1998.
6. Чухлиб Т. Мечом и оралом. Донбас – древняя земля України. Київ. 2015. 80 с.
7. Лист МОН України від 16.08.2019 № 1/9-523 «Про національно патріотичне виховання в навчальних закладах освіти у 2019–2020 навчальному році». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-nacionalno-patriotichne-vihovannya-u-zakladah-osviti-u-20192020-navchalnomu-roci>
8. У Маріуполі вшанували пам'ять жертв Голокосту. URL: <http://religions.unian.ua/judaism/1159582-u-mariupoli-vshanuvali-pamyat-jertv-golokostu.html>

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОВІДНОСИН ІСТОРИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА
ТА ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Шинкаренко І. В.

The article highlights the connection between historical study of local lore and the school course in the history of Ukraine. The author considers the place and role of local history in the presentation of history, gives an analysis of the arsenal of individual forms and methods of local history teacher of history. New ways and methods of popularizing knowledge from the history of Ukraine and its individual region are presented. The problems and achievements of school regional studies are analyzed on the example of the work of a history teacher. The basic requirements for a history teacher as an organizer of local history work at the school are formulated.

Key words: *study of local lore, history, problems, methods, school course, ways and methods, research.*

Два протилежні процеси панують у суспільстві і у вивченні історії сьогодні – з одного боку, глобалізація, з іншого – регіоналізація. Незважаючи на те, що шкільний курс охоплює вивчення всієї історії людства, ми, як і раніше, приділяємо серйозну увагу вивченню історії рідного краю в курсі «Історія України». Відомий усім образ – у крапельці роси відбивається всесвіт. Так і у місцевій історії відбивається історія країни. Не можна заперечувати сьогодні інтерес суспільства до регіональної історії. Проте вектор досліджень дещо змінився, не питання про становлення політичних рухів, ідеологічних напрямів, не історія виникнення фабрик, заводів, колгоспів, а історії маленької людини, її повсяк-

денного життя – тренд сьогодні. Мета статті – дослідити, як долучаються до краєзнавчої тематики вчителі історії, та з якими проблемами вони стикаються на своєму шляху.

У педагогічній науці склалася певна методика, необхідна для організації занять з історичного краєзнавства. Над її удосконаленням працювали кращі методисти: Я. Треф'як [1], В. Мисан [2], Ю. Шимон [3], В. Прокопчук [4]. У 2015 р. О. Орлюк була захищена цікава кандидатська дисертація «Методика навчання старшокласників регіональної історії», в якій методичні прийоми автор ілюструє на прикладі краєзнавства західноукраїнських земель [5]. Яким же арсенал має вчитель історії для вивчення краєзнавчої проблематики?

УРОК. Програма шкільного курсу з Історії України передбачає наявність годин у кожній темі для вивчення історії рідного краю. Це можуть бути як спеціально відведені уроки, так і фрагменти уроку, де події і факти місцевої історії конкретизують загальнодержавні процеси та явища. Ефективність використання такої форми залежить від рівня майстерності учителя. Це може бути урок у класі, урок у міському музеї, урок-екскурсія містом або селом тощо. Щорічно Донецький ОблППО проводить конкурс для вчителів «Сучасний урок історії в Новій українській школі». Саме такий урок в 10-му класі на тему «Масові репресії в Україні і в нашому краї в 30-і рр. ХХ ст.» став переможцем у 2019 р.

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА. Оплачуваних гуртків у школі, на жаль, стає все менше, але там, де є краєзнавчий гурток, виникає можливість неформального спілкування учителя-краєзнавця і дітей, спільного пошуку цікавого і незабутнього в місцевій історії. Окрім краєзнавчого гуртка, цікавими для школярів можуть бути участь у роботі археологічної експедиції, екскурсії до музею або до історичного об'єкта, піший похід рідним краєм. Таких прикладів багато. На жаль, у позакласній роботі сьогодні зведена нанівець діяльність шкільних музеїв. На прикладі Покровська ми констатуємо такий факт. Шкільні музеї, присвячені подіям Другої світової війни, згорнули свою роботу і безцінні матеріали, які збиралися десятиліттями, або загублені, або знаходяться в неприйнятному стані. Це пов'язано з ідеологічними змінами в суспільстві. Але змінюватися може лише сьогоднішня ідеологічна лінія. Діяльність же людини в період війни була і залишається подвигом, і той, хто поклав своє молоде життя заради нашого буття, не повинен залежати від цих змін... Події Другої світової війни ніколи не перестануть бути актуальними. З'явилася і нова, без сумніву, позитивна тенденція – поява в школах куточків пам'яті, присвячених подіям 2014–2020 рр. на Донбасі, висвітленню подвигу бійців ЗСУ в цих подіях. У підготовці таких експозицій діти беруть активну участь.

СПІВПРАЦЯ З МУЗЕЙНИМИ УСТАНОВАМИ. В тих містах, де історичні музеї змогли вдихнути ковток свіжого повітря в свою роботу, співпраця стала

корисною і для дітей, і для вчителів, і для власне музейної установи. Прикладом можна назвати КЗ «Покровський історичний музей» і його керівника А. В. Рожкову. Колектив музею багато зробив, щоб діяльність музею стала цікавою для дітей. Окрім традиційних екскурсій і виставок, працівники організують ігрові години в музеї (ігри обов'язково історичної тематики і для різних вікових категорій), запрошують учнів для участі в історичних читаннях, зустрічах, переглядах актуальних фільмів, проведенні майстер-класів етнографічної тематики. Працівники музею беруть активну участь у музейних проєктах, організації цікавих фестивалів та акцій, наприклад акції «Селфі в музеї», «Фото в історичному одязі», фестиваль «Залізник-фест». Співробітники музею надають консультації юним дослідникам і навіть отримують від них зворотний зв'язок. Наприклад, автор дослідження «Історія успіху Миколи Леонтовича у Покровську на початку ХХ ст. і у наші дні» склала схему «Ім'я Миколи Леонтовича на карті Покровська» і надала її музею, який незабаром започаткує піший екскурсійний маршрут «Покровськ музичний». Такий креативний підхід до роботи музейної установи залучає до неї нових відвідувачів і поціновувачів, дістає з небуття цікавих історичних особистостей – фотолітописця краю Марка Залізняка, композитора Миколу Леонтовича тощо.

СПІВПРАЦЯ З КРАЄЗНАВЧИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ. Дуже мудро вчиняють керівники краєзнавчих організацій, коли залучають школярів до сумісної роботи на рівні з дорослими – до участі у своїх конференціях, до підготовки тематичних проєктів тощо. Така цікава співпраця притаманна Мирноградському осередку НСКУ «Старий рудник». Ексклюзивний проєкт «Джерела» Покровської телекомпанії «Орбіта» та керівника «Старого рудника» С. Луковенка народився у 2016 р., він містив 48 випусків і розповідав про історію Покровського району. У 2018–2019 рр. побачив світ новий проєкт «Джерела-2» про історію м. Покровська. До його підготовки були залучені краєзнавці, вчителі історії та старшокласники. Тепер у будь-якій школі нашого міста і району є можливість вивчати історію рідного краю за допомогою випусків «Джерел». Ще один прекрасний приклад співпраці краєзнавців, вчителів, учнів та їхніх батьків – підготовка і випуск краєзнавчого настінного перекидного календаря. На сьогодні надруковано три випуски – «Прогулянка старим містом» (історія Покровська на фото початку ХХ ст.), 2017 р., «Перлини Покровщини» (історичні і природні пам'ятки Покровського району), 2018 р., «Покровськ (Красноармійськ) на фото 50–70-х років і в наші дні», 2019 р. Такі календарі є в кожній школі, бібліотеці, у багатьох установах. У авторів є плани на підготовку ще трьох випусків. Немає дефіциту ідей. Є дефіцит коштів.

ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА. Залучення здібних дітей до участі в дослідницьких проєктах з краєзнавства – прекрасна можливість не лише відкрити нові

непрочитані сторінки історії рідного краю, а й виховати покоління майбутніх краєзнавців, тих, хто буде берегти і збагачувати рідну історію після нас. Дослідницький напрям краєзнавчої роботи дуже популярний. По-перше, існує багато конкурсів, конференцій, в яких юні краєзнавці беруть участь одноосібно або групою під керівництвом своїх вчителів і можуть себе реалізувати. По-друге, дослідницька діяльність для дітей – це можливість «доторкнутися до історії»: потримати в руках цікаві артефакти і описати їх або пройтися вуличками, якими ступав цікавий земляк і відчуті «кроки епохи». По-третє, участь у краєзнавчих дослідженнях – це перші кроки школярів у цікаву науку. Наприклад, юна дослідниця життя і творчості Миколи Леонтовича з Покровська Єва Танцева у своїй роботі змогла спростувати помилки і міфи стосовно композитора, які існують у свідомості жителів Покровська. У 2019–2020 навчальному році на обласному етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту учнівських робіт в Малій академії наук у відділенні «історія», секція «історичне краєзнавство» була найчисельнішою, в ній виступали 17 учасників (для порівняння: в секції «історія України» – 6, в секції «всесвітня історія» – 1, в секції «етнологія» – 1). Серед представлених робіт були і дослідження будівельного матеріалу в краї, і аналіз подій періоду визвольних змагань, і маловідомі сторінки Другої світової війни, і етапи заселення краю, і аналіз традицій життя релігійних поселень, і дослідження життя видатних особистостей. Отже, історія рідного краю досліджується у всіх напрямках, і це не може не радувати.

КАДРИ. Надзвичайно важливе питання – хто сьогодні займається в школах краєзнавчою роботою? Наскільки ці люди вмотивовані та підготовлені до такої роботи? Переважно це вчителі. Багато залежить від бажання вчителя історії відкрити двері класу для краєзнавчої проблематики. Не секрет, що виконання такого завдання не можна вимагати від усіх і кожного. Покладатися можна лише на ентузіастів. Примус тут неможливий, адже є прекрасні вчителі, які приїхали на роботу до міста чи села здалеку, і об'єктивно вони мало знайомі з історичним минулим краю. Проте ті, хто, як майстри екстракласу, уміло і яскраво вплітають факти і події місцевої історії у своє історичне полотно, – це по-справжньому віддані краєзнавству люди. Таких немало.

Нещодавно не стало одного з таких ентузіастів О. М. Петренка, учителя історії школи № 7 м. Добропілля, дослідника Добропільського краю. Його недовге життя було надзвичайно яскравим і насиченим: уроки історії, участь разом з вихованцями у численних краєзнавчих конкурсах і турнірах, археологічні розвідки, пошукові експедиції, створення шкільного музею, в якому навіть кожна цеглина мала свою цікаву історію. Діти обожнювали свого вчителя. Один із краєзнавців П. Белицький присвятив йому такі проникливі рядки: «Олександр не говорив, як треба вести краєзнавчі пошуки. Він сам показував, як треба роби-

ти. Коли питали його щось, то ніколи не чули: а навщо це тобі? а з ким будеш статтю / книгу писати? а давай мене другим, а ще краще – першим співавтором... Такого, чим хворіють багато краєзнавців, у нього не було. Чим не приклад для наслідування? Краєзнавство Добропільщини осиротіло. Краєзнавчий рух регіону осиротів...».

Отже, проблем у взаємовідносинах історичного краєзнавства і шкільної історії немало. Проте набагато більше досягнень і ще більше – перспектив. Багатогранність форм і методів краєзнавчої роботи, різноманітна тематика пошуку була і залишається важливою умовою ефективного викладання шкільного курсу історії та виховання учнів.

Джерела та література

1. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в школі. *Історія в школах України*. 2002. № 1.
2. Мисан В. Сучасне шкільне історичне краєзнавство. *Історія України*. 2008. № 13. С. 1–6.
3. Шимон Ю. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії України. *Історія України*. 2011. № 10. С. 9.
4. Прокопчук В. Деякі аспекти теорії і методології шкільного краєзнавства. *Краєзнавство*. 2011. № 3. С. 29–35.
5. Орлюк О. В. Методика навчання старшокласників регіональної історії: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2015. 20 с.

РОЛЬ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИХ КОНФЕРЕНЦІЙ У ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ТА ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Соколова Г. І.

The author of this article G. Sokolova emphasizes urgent issues of extracurricular activities in Donetsk region related to the preservation of historical memory and the formation of national identity at the beginning of the twenty-first century. The implementation of this problem is carried out through the All-Ukrainian Historical and Local Lore Conferences among pupils and students in Kharkiv, Svyatogirsk, Mykolayiv, Cherkasy, Kosovo.

Key words: *extracurricular education, historical memory, national identity, Historical and Local Lore Conferences, Donetsk region, historical sources, digitized archives.*

У сучасному глобалізованому освіті зростає роль освіти –цілеспрямованої діяльності людей з отримання знань, умінь і навичок та їхнього удосконалення [1]. Освіта стає багатогранною сферою діяльності людини, освітня діяльність